

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA MUSIQA DARSLARIDA ILG'OR PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**

F.A.Jalilov, Buxoro Turkiston yangi innovatsiyalar universiteti magistranti

Umumta'lim maktablari "Musika madaniyati" darslarida musika ta'limi va tarbiyasini amalga oshira borar ekanmiz, o'qituvchi oldida o'quvchilarni eng avvalo musika san'atiga, o'zi o'tayotgan darsga, berilayotgan bilimlar, o'rganilayotgan kuy - qo'shiqlarga qiziqish va havas uyg'otish vazifasi turmog'i lozim. Maktabda, ayniqsa boshlang'ich sinflarda qo'shiq aytish, musika tinglashga bo'lgan qiziqish va moyillik, asta - sekin yoshlarning musika san'atiga bo'lgan ijobiy munosabatlari, qolaversa ehtiyojlarining rivojlanib, shakllanib borishida muhim o'rin tutadi.

Musika darsi o'z tabiatiga ko'ra ham san'at, ham tarbiya darsidir. Uni rang - barang, sarmazmun va qiziqarli tashkil qilish har bir o'qituvchidan katta pedagogik va professional mahorat talab qiladi. "Bolalarni san'atga o'rgatish nihoyatda murakkab" - deb ta'kidlaydi taniqli kompozitor - pedagog D.B.Kabalevskiy, hamma murakkabligi shundaki, ularni emotsional tarzda qiziqitirmay turib chinakam san'atga o'rgatish mutlaqo mumkin emas.

Bu o'rinda musiqiy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning ijodiy faolligini ta'minlash alohida ahamiyatga molik. Musiqani tushunish, uning hissiy - emotsional ta'siridan bahramand bo'lish bilim, malaka va ko'nikmalar qatori emotsional his - tuyg'ularning ishtirokiga ham bog'liq. Asarni ijro va idrok etishda his - tuyg'ular qanchalik faol va chuqur bo'lsa, ularni tushunish va o'zlashtirish, ta'sirlanish shuncha ongli va samarali bo'ladi. Bu holatlar esa o'z o'rnida ijodiy faollik natijasida sodir bo'ladigan jarayondir. Zero, zerikarli va bir xillik sinfda jonli hissiyot holatini vujudga keltira olmaydi. O'quvchilarni darsga qiziqitirish birinchi navbatda tinglash va ijro etish uchun tanlanadigan repertuar va uslublarga (an'anaviy yoki interfaol metodlar) bog'liq. Boshlang'ich sinflar uchun tanlanadigan asarlar repertuarining asosiy mezonlari ularning yoshi, qiziqishi, bilim va malakalari, ko'nikmalari darajasiga bog'liq.

Shunga muvofiq qo'llaniladigan metodlar ham ko'proq o'yin xarakterida bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Sho'x, o'yinbop, raqs ishtirokida turli musobaqa tarzida uyushtiriladigan va tematikasi bolalar dunyosiga mos ertak qahramonlari, hayvonlar, parrandalar, o'simliklar, tabiat manzaralari, qushlar obrazlari bilan bog'liq asarlar o'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish va havas uyg'ota oladi, estetik hissiyotlarini, musiqiy qobiliyatlarini o'stirib boradi. Bu o'rinda zamonaviy qo'shiqlar qatori xalq qo'shiqlaridan, qardosh xalqlar va kompozitorlari asarlaridan foydalanish darslarni yanada sarmazmun va faol bo'lishini ta'minlaydi, yoshlarda xalq musika

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-1

merosiga bo'lgan mehr va muhabbat tuyg'ularini shakllanishiga kuchli ta'sir etadi. Har bir darsda ijodiy faollik yuzaga keladi.

Zamonaviy musiqa madaniyati darslarini badiiy - pedagogik asar deb hisoblash mumkin. Chunki uni o'qituvchi o'z individual ijodidan va tajribasidan kelib chiqqan holda yaratadi. Darsning kompozitsiyasi va dramaturgiyasi, uning badiiy - pedagogik g'oyasi, maqsad va vazifalari, shakllari, metodik usullari va texnologiyalari ham o'quvchilarda musiqaga, o'quv materiallariga qiziqishni o'stirish, ularga musiqa san'ati va madaniyatining ma'naviy mazmunini singdirish, zamonaviy musiqali ijodiy faoliyatni anglashi - bularning hammasi o'qituvchining ijodiy yondashuvchanligining mahsuli hisoblanadi.

Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya ta'limning yangi loyihasini rivojlantiruvchi ta'lim tamoillariga asoslangan bo'lib, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'qituvchi va o'quvchi, o'quvchilar va o'qituvchining hamkorligi o'zaro muloqot, bir - biriga ko'rsatadigan ta'siri zamonaviy talablar asosida tashkil topishi lozim. Bunday jarayonda o'quvchilar bilan hamkorlikda ishlash malakalari shakllanadi. O'quvchilarning faol, samarali faoliyat ko'rsatishiga yo'naltirilgan ta'lim jarayonining metodik ishlanmasidan farqli ravishda, ta'limning pedagogik texnologiyasi ta'lim oluvchilarga qaratiladi, shuningdek, ularning shaxsiy va o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda o'quv materialini o'zlashtirishiga sharoit yaratadi.

Pedagogik texnologiya turini tanlash dars va mashg'ulotlarda qaysi darajadagi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish nazarda tutilganligiga bog'liqdir.

O'qitish jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar juda ko'p. Bu texnologiyalar o'quvchilarning yosh xususiyatiga, ko'pchilikni o'qitishga yoki individual mashg'ulotlarga mo'ljallangan bo'ladi.

Hozirgai kunda yangi pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tadbiq etishga bo'lgan qiziqish kundan - kunga kuchayib bormoqda. Chunki, pedagogik texnologiya va interfaol metodlar o'quvchi yoshlarni puxta bilim va malakalarni egallashlarini yengillashtiradi, qulaylik tug'diradi. Shu o'rinda biz o'zimizning amaliy tajribamizda qo'llagan ayrim texnologiyalarga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

1.Raqs + tabassum

Bu texnologiyalardan ko'proq boshlang'ich sinflarda foydalanish mumkin. Boshlang'ich sinf darsliklaridan o'rin olgan "Qari navo", "Usmoniya", "Andijon polkasi", "Dilxiroj" raqs kuylarida qo'llash yaxshi natija beradi. Bunda o'yin - raqsga jalb etilgan o'quvchilar hohlagan holatda turadilar. O'qituvchi yoqimli musiqa ostida barcha o'quvchilarni raqsga taklif etadi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-1

1. O'quvchilar erkin raqsga tushadilar. Musiqa tugagach yonida, to'g'risida to'xtagan do'stiga tabassum bilan olqishlovchi so'z aytishi kerak.

2. Hammaga tanqid qiluvchi yoki ko'ngilni qoldiruvchi so'z aytish qat'iy man qilinadi. O'quvchilarga quyidagicha murojaat qilish mumkin: "Sizni raqs tushishingizdan xursand bo'ldim", "Siz chiroyli raqs tushar ekansiz", "Sizning raqs usullaringiz menga juda yoqdi" va h.k.

Muhokama uchun savollar:

1. Musiqa sizda qanday taassurot uyg'otdi?
2. Atrofdagilarning tabassumini ko'rganda nimani his qildingiz?
3. Kimni olqishi sizga ko'proq ma'qul bo'ldi? Nima uchun?
4. Keyingi safar kim bilan raqsga tushishni hohlaysiz?

2. Pantomima uslubi

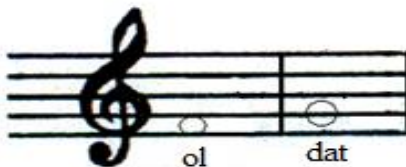
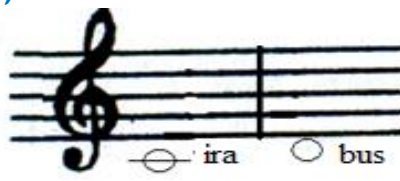
O'quvchilar doira shaklida o'tiradi. O'qituvchi o'quvchilarga cholg'u asboblarining rasmini tarqatadi. O'quvchilarning vazifasi ushbu cholg'u asboblarida qanday holatda kuyni ijro etilishini harakatlar bilan ko'rsatishdan iborat. Qolganlar esa kuzatib, qaysi cholg'u asbobi ko'rsatilayotganligini topishi kerak. Masalan, rasmda doira surati aks etgan bo'lsa, stulda o'tirgan holda qo'l harakati bilan ko'rsatib beradi, karnay, surnay, g'ijjak, rubob, dutor, fortepiano, cholg'u asboblari mos qo'l harakatlari bilan tasvirlanadi. 5 - 6 ta o'quvchining chiqishidan so'ng muhokama qilinadi.

3. "Bilag'onlar ko'chasi" uslubi

Bu texnologiyada o'quvchilar guruhlariga bo'linadi (4-5 ta), har bir guruhga bastakorlarning portretlari ko'rsatiladi. O'quvchilar bastakorlarning hayoti, faoliyati, asralari nomlarini aytishadi, asarlaridan ayrim parchalarni kuylab berishadi.

4. "Jumboq ko'chasi" uslubi

Bu uslubda guruhlariga bo'lingan o'quvchilar e'tiboriga rebus yechish vazifasi yuklatiladi.

5. “Aqliy hujum” metodi

“Aqliy hujum” - sinfdagi har bir o‘quvchiga o‘qituvchi qo‘ygan savol yoki muammo yuzasidan o‘z fikrini bayon etishga imkon beruvchi o‘quv uslubidir. Uslub mohiyati o‘qituvchi tomonidan belgilangan muammo yoki savol yuzasidan ehtimol tutiladigan hamma fikrlar variantlarini bir yerga jamlashistisno tariqasida ta‘lim oluvchilarning barcha fikrlarini, shu jumladan aytarli to‘g‘ri bo‘lmaganlarini ham inobatga olishdan iborat.

Bunda yaxshi ishtirok etish uchun ana shu fikrlarning barchasini doskaga yoki maxsus yozuv qog‘oziga yozib borish kerak. Bu narsa bayon etilgan fikrlarning keyingi tahlilida o‘quvchilarni qo‘yilgan savol yoki muammoni to‘g‘ri tushunishiga imkoniyat beradi.

“Aqliy hujum”ni o‘tazish uslublari

1.O‘qituvchi sinfga savol, topshiriq yoki muammo tashlaydi va o‘quvchilarga o‘z fikrlarini bildirishni taklif qiladi.

2.Istisno tariqasida barcha fikrlar (qancha ko‘p bo‘lsa shuncha yaxshi) doskada yoki filipchartga yozib boriladi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQUVCHI INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-1

3. Barcha fikrlar yozib olingandan keyin o'qituvchi o'quvchilar bilan barcha g'oyalarni shakllantiradi, aytilgan fikrlarga tuzatishlar kiritiladi. Keyinchalik undan foydalanish maqsadida eng muhimlari ajratib ko'rsatiladi.

“Aqliy hujum”ni o'tkazish qoidalari

1. “Aqliy hujum” o'tkazish uchun belgilangan vaqt reglamentiga rioya etish;
2. Belgilangan vaqt doirasida barcha hohlovchilarga o'z fikrini bayon etish imkoniyatini berish;
3. O'quvchilar tomonidan aytilgan fikrlar tanqid va muhokama qilinmasligi, baholanmasligi lozim;
4. Zarurat bo'lgan holatda bayon etilgan fikrga tuzatishlar kiritish kerak. Lekin bu g'oya yoki fikrni aniq va qisqacha ifodalash maqsadida bo'lishi;

6. Tarmoqlar (Klaster) metodi

Fikrlarning tarmoqlanishi - bu pedagogik strategiya bo'lib, u o'quvchilarni biror bir mavzuni o'rganishlariga yordam berib, mavzu haqida aniq fikr, tushunchani erkin va ochiq ravishda ketma - ketlik bilan tarmoqlashga o'rgatadi. Bu biron bir mavzuni chuqur o'rganish, o'quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun yordam beradi. Mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Klaster usuli:

Bu usulni qo'llaganda “kalit” so'z doskaga yoziladi. Klaster usulida o'zbek xalq cholg'u asboblari to'g'risidagi ma'lumotlar keltiriladi va guruhlar bo'yicha

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

tartibga solib boriladi. Dars oxirida o'atilgan mavzu yuzasidan uyga vazifa topshiriladi. Bu usul o'quvchilarni o'z nuqtai nazarini asoslash, boshqalarning g'oyalariga kirib bora olish, guruh bo'lib ishlash malakasini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda boshlang'ich sinf o'quvchilarini ilg'or pedagogik texnologiyalar vositasida musiqa bo'lgan qiziqishini kuchaytiribgina qolmay, Vatanga, xalqqa, san'atga, madaniyatga, o'z xalqi va o'zga xalqlar tarixiga hurmat e'tiborini oshiradi. Shu asosda mustahkam vatanparvarlik tuyg'ulari hamda o'quvchining e'tiqodi uning axloqiy-estetik fazilatlarining ijobiy shakllanishi va rivojlanishining omili hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Sh. Yo'ldoshev, S.Usmonov Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent-2001y.
2. G.Sharipova "Musiqa o'qitish metodikasi". TDPU, 2004 - yil.
3. O.Ibrohimov Musiqa. 4-sinf uchun darslik. Toshkent, G'. G'ulom nomidagi nashriyot. 2009 - yil.
4. A.Mansurov, D.Karimova Musiqa. 5-sinf uchun darslik. Toshkent, G'. G'ulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi. 2010 - yil.